

โขน : ศิลป์แห่งการอนุรักษ์และสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวโลก

Khon : The Art of conservation and Creative for world tourism

ยุทธพงษ์ ตันประดู่^{1*}, สาวิตร์ พงศ์วัชร², ประจักษ์ ไม้เจริญ³

Yuttapong Tonpradoo^{1*}, Sawit Pongvat², Prajak Maicharoen³

¹อาจารย์, สาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรม คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹Dr., Department of Cultural Management,

Faculty of Cultural Sciences, Mahasarakham University

²รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

² Associate Professor Dr., Department Preforming Arts,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phuket Rajabhat University

³รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

³ Associate Professor Dr., Department Dramatic Arts and Drama

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Rajabhat University

ผู้ประสานงาน*: Yuttapong.t@msu.ac.th

บทคัดย่อ

โขน : ศิลป์แห่งการอนุรักษ์และสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวโลก โขนเกิดจากการดัดแปลงวรรณกรรมเรื่องรามายณะของประเทศอินเดียโดยมีกระบวนการถ่ายทอดอย่างวิจิตรงดงาม สิ่งสำคัญโขนได้ปรากฏขึ้นพร้อมทั้งได้รับความนิยมจากชาติสมาชิกอาเซียน ประกอบด้วย พม่า อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ กัมพูชา ลาวและไทย โดยชาติสมาชิกอาเซียนรวมทั้งประเทศไทยได้พัฒนารูปแบบของการแสดงโขนในแบบฉบับของตนจนเกิดอัตลักษณ์เฉพาะ ทั้งนี้หน่วยงานหลายภาคส่วนของไทย ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบการแสดงโขน พร้อมทั้งประยุกต์ในรูปแบบนาฏยพินิชย์หรือธุรกิจศิลป์ โดยการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมการแสดงโขนต่อไปนี้ 1) โขนกับรูปแบบการแสดง 2) โขนกับสัญลักษณ์ 3) โขนในหน่วยงานภาครัฐ 4) โขนในหน่วยงานภาคเอกชน 5) โขนกับสินค้าที่ระลึก ดังนั้นพบว่า โขนเป็นมรดกวัฒนธรรมซึ่งสร้างความภูมิใจอย่างยิ่งของประชาชนชาวไทย เหล่านี้เป็นแนวทางด้านการดำเนินงานขององค์กรภาคธุรกิจ เพื่อการประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้พบเห็นและเป็นสิ่งเชิงประจักษ์ว่า โขนคือ มรดกที่ยิ่งใหญ่ซึ่งชาวไทยได้ร่วมกันธำรงรักษาและสืบต่ออย่างสมภาคภูมิสืบไป

Abstract

Khon : The Art of conservation and Creative for world tourism. The pantomime is derived from the adaptation of the literature about the Ramayana of India. The important pantomime has appeared and is popular with ASEAN members. Consisting of Myanmar, Indonesia, Philippines, Cambodia, Laos and Thailand. The ASEAN member states, including Thailand, have developed a model of their traditional pantomime performances until a unique identity. However, many agencies in Thailand Consisting of government agencies and private sector agencies has focused on the style of pantomime performances. As well as applying in a traditional dance style or an art business By conveying the cultural heritage of the following pantomime performances 1) The pantomime with the performance style 2) pantomime with symbols 3) Khon in government agencies 4) The pantomime in the private sector 5) Khon with souvenir products Therefore found that Khon is a cultural heritage that creates great pride for the Thai people. These are the operational guidelines of business organizations. For public relations for both Thai and foreign tourists to see and be empirical that Khon is a great heritage that Thai people have maintained and successively continue.

ภูมิหลัง

บทความในเรื่อง โขน : ศิลป์แห่งการอนุรักษ์และสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวโลกที่จะได้กล่าวต่อไปนี้เป็นบทความที่ผู้เขียนได้นำเรื่องราวจากหน่วยงานทั้งหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน มาเป็นองค์ความรู้เพื่อจะได้ให้ผู้อ่านเห็นว่าในชาติบ้านเมืองของประเทศไทยนั้น ยังคงมีหน่วยงานอีกหลายส่วน ได้ให้ความสำคัญกับงานแสดงโขน แต่การนำเสนอในภาพรวมในสังคม เป็นการนำเสนองานโขนในรูปแบบนาฏยพานิชย์หรือธุรกิจศิลป์ ซึ่งต้องยอมรับว่า สถานการณ์ปัจจุบันการคงอยู่หรือการรักษามรดกอันล้ำค่าไว้เพื่อชนรุ่นหลังจะได้เห็นความยิ่งใหญ่อันทรงคุณค่านั้น ต้องประกอบด้วยความร่วมมือร่วมใจ รวมทั้งกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเข้ามาช่วย ตลอดจนมีระบบการจัดการอย่างดียิ่งระหว่างองค์กรโดยทั้งนี้ขอสรุปดังนี้

สถานการณ์โลกในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากกว่าในอดีต โดยผลกระทบจากการเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ส่งผลด้านความเปลี่ยนแปลงในทุกองค์กรโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก รวมถึงมีอัตราการเติบโตอย่างเนื่องโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ผลของการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชนสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เชิงลึกกับรัฐบาล งานวิชาการ รวมถึงประชาชนทั่วไป (อรไท ครุฑเวโช, 2550 : 1) ฉะนั้นการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวต้องนำองค์ความรู้ รวมทั้งการใช้นวัตกรรมซึ่งสามารถกระจายโอกาสด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ประชาชนและนำเงินตราเข้าสู่ประเทศ

โขน : ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งมวลมนุษยชาติ ที่สำคัญในอาเซียนปรากฏหลายประเทศ คือ พม่า อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ กัมพูชา ลาวและไทย โดยได้รับวัฒนธรรมมาจากประเทศอินเดียซึ่งดัดแปลงจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะและประเทศไทยได้พัฒนารูปแบบของการแสดงโขนในแบบฉบับของตนเองจนเกิดอัตลักษณ์เฉพาะ คนไทยมีสายเลือดของความเป็นไทย (5 F) ประกอบด้วย 1) Fun ความสนุกสนาน 2)

Friendly เป็นมิตร 3) Flexible ความยืดหยุ่น 4) Fulfilling หรือการชอบเติมเต็มให้ผู้อื่น 5) Favorites เป็นกลุ่มคนที่มีสีสัน ซึ่งอัตลักษณ์ของคนไทยนั้น สามารถพัฒนาภายใต้ Thailand 4.0 สร้าง Creative Economy ไปอีก 5F คือ Fighting มวยไทย Festival เทศกาล Food อาหาร Film ภาพยนตร์ Fashion แฟชั่น เหล่านี้คือ ดีเอ็นเอ ของความเป็นไทยในสายตาชาวโลก (สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2560 : 12 - 17) ฉะนั้นคนไทยต้องภูมิใจในความเป็นไทย ต้องรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทย เพราะสิ่งที่เรามีนั้นไม่ใช่มีเพียงคุณค่าแต่มีมูลค่าสามารถขายได้ด้วย ส่วนที่เหลือคือการพัฒนาด้านเทคโนโลยีหรือสิ่งที่เป็นอนาคตเพื่อสร้างศักยภาพให้สิ่งนั้นไปได้ไกลยิ่งขึ้น

ประติมากรรมรูปยักษ์ (GIANT SCULPTURES) ภายในอาคารสนามบินสุวรรณภูมิ เป็นสัญลักษณ์ที่สร้างจากความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและเรื่องเล่า ความว่า “ประติมากรรมยักษ์จำนวน 12 ตน สร้างขึ้นเพื่อปกป้องรักษาอาคารสนามบินสุวรรณภูมิให้ปลอดภัยจากภูตผีปีศาจ” โดยประติมากรรมเหล่านี้เป็นตัวละครเอกในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ที่ถ่ายทอดความยิ่งใหญ่และความงดงามของประติมากรรมไทย รูปปั้นยักษ์มีจำนวน 12 ตน ลักษณะยืนตระหง่านบริเวณประตูทางเข้าสนามบินสุวรรณภูมิ สื่อความหมายว่ายักษ์เหล่านี้เฝ้าปกป้องรักษาสนามบินสุวรรณภูมิจากภูตผีปีศาจ เพื่อเป็นสื่อให้ชาวต่างชาติที่มาเยือนแผ่นดินสยามได้สัมผัสกับอมตะศิลป์ของประเทศ โดยจำลองจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประกอบด้วย ทศกัณฐ์ มังกรกัณฐ์ จักรวรรดิ อินทรชิต สหัสเดชะ ไมยราพ สุริยาภพ อัศกรรณมาลา วิรุณจำบัง วิรุฬหก ทศคีรีธร และทศคีรีวัน ทั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์ด้านการแสดงและเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งมวลมนุษยชาติ

ภาพประกอบที่ 1 เทวตำนานการกวนเกษียรสมุทร
ที่มา : ยุทธพงษ์ ต้นประดู่. (2561)

ภาพประกอบที่ 2 ด้านซ้ายประติมากรรมยักษ์สุริยภาพ
ด้านขวาประติมากรรมยักษ์อินทราชิต
ที่มา : ยุทธพงษ์ ต้นประดู่. (2561)

ธุรกิจการแสดงนั้นเป็นรายได้อันดับต้นของจังหวัดภูเก็ต โดยศิลปะการแสดงจะแสดงออกถึงหลักปรัชญา จิตวิทยา วัฒนธรรม ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีของมนุษย์ในยุคสมัยต่างๆ โดยสะท้อนให้เห็นรสนิยม ค่านิยม และความเจริญของมนุษย์แต่ละสมัยเป็นอย่างดี ฉะนั้นการแสดงจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจมนุษย์อันเป็นรากฐานของการศึกษา โดยการแสดงเป็นการใช้สภาพแวดล้อมที่มีบทบาทสูงต่อการศึกษาอบรมเยาวชน ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างค่านิยม รสนิยมและกลมเกลียวใจของเยาวชน การแสดงสามารถสอนให้เยาวชนมีความรักและเข้าใจในศิลปะที่งดงาม สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันซึ่งจำเป็นต้องเน้นถึงคุณค่าทางด้านจริยธรรมที่มีอยู่ในการแสดงซึ่งจะนำความงดงามของจิตใจมาสู่ผู้ศึกษาและเป็นแนวทางในการนำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สุดอย่างหนึ่งของการแสดง (ไข่ม่อน คาบาเรต์. 2558 : แผ่นปลิว) โดยเอกลักษณ์การแสดงในแต่ละภูมิภาคนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น ลักษณะของท่าทาง เครื่องแต่งกายดนตรีและท่วงทำนองเพลงทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละภูมิภาค ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นมีการสร้างสรรค์การแสดงพื้นเมืองเป็นจำนวนมาก เนื่องด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น การวางนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่อนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะด้านการแสดงของชาติและท้องถิ่นเป็นผู้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยแต่ละชุดการแสดงนั้นมีเนื้อหาสาระที่เกิดจากการที่ผู้ประดิษฐ์ได้นำความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี การละเล่น การประกอบอาชีพ มาสอดแทรกในการแสดงพื้นเมือง เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคและยังให้ความสนุกสนานความบันเทิงแก่ผู้ชม ตอบสนองความต้องการทาง

จิตใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งการแสดงเหล่านี้เป็นการกระตุ้นปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรักความหวงแหนในท้องถิ่นของตน (นพศักดิ์ นาคเสนา. 2546 : 3)

จังหวัดภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับ Premium World Class ซึ่งสร้างรายได้แก่ประชาชน โดยเฉพาะการผลิตบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสู่มาตรฐานสากล การส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตทุกประเภท ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและผู้ประกอบการ สิ่งสำคัญคือการนำการแสดงโขนซึ่งเป็นศาสตร์และศิลป์อันเป็นเอกลักษณ์ร่วมของชาติสมาชิกอาเซียน ซึ่งการแสดงโขนมีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงปัจจุบัน อันเป็นเครื่องราชูปโภคที่แสดงความเป็นอารยะและศิลปวัฒนธรรมประจำชาติโดยมีขั้นตอนการแสดงที่ละเอียด ประณีต ตั้งแต่เครื่องแต่งกาย บทโขน บทร้อง ทำนองเพลง บทพากย์และเจรจา ตลอดจนเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบ (ประวิทย์ ฤทธิบุญ. 2561 : 123) ทั้งนี้ควบคู่กับการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต. 2555 : สถานีโทรทัศน์ สทท.11 จังหวัดภูเก็ต.)

บริษัทภูเก็ตแฟนตาซีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลกและเป็นแหล่งการเผยแพร่รูปแบบการแสดงโขน ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมประจําภูมิภาคอาเซียน ควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งได้เดินทางเข้ามาชมการแสดงอย่างคับคั่ง อีกทั้งสามารถบูรณาการด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยสามารถผลิตสินค้าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีกทางหนึ่งซึ่งเป็นการสร้างรายได้ในระดับจุลภาคและมหภาคของจังหวัดภูเก็ต โดยได้นำสัญญาณจากการแสดงโขนซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่โดยเฉพาะในเชิงนาฏยพยานิชย์คือ การนำโขนมาเป็นจุดขายและประชาสัมพันธ์องค์การตลาดถึงการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมชาติไทย โดยได้จำแนกนาฏยพยานิชย์โขน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวไทยเป็นการจัดการแสดงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ยิ่งใหญ่ ทั้งด้านพัสดราภรณ์และศิราภรณ์ โขนมีการดำเนินเรื่องราวที่แฝงไว้ด้วยการบริหาร การจัดการ การปกครอง ความรักและสงคราม โดยทุกประเด็นมีจารีตเป็นแบบฉบับอย่างน่าสนใจ ดังนั้นการนำโขนมาเป็นส่วนหนึ่งของนาฏยพยานิชย์ จึงเป็นการแสดงที่สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดียิ่ง ดังที่จะได้กล่าวถึงโขนไทยในการแสดงหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1. โขน กับรูปแบบการแสดง ในองค์กรบริษัทภายใต้ระบบธุรกิจขนาดใหญ่ในจังหวัดภูเก็ต โดยองค์กรเอกชนที่เป็นแกนนำในงานสร้างสรรค์และนำการแสดงโขนไทยมาเป็นแนวทางการประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นจุดขาย ในสัญญาณที่แตกต่างกันออกไป ได้พบว่า

1) โรงละครบริษัทภูเก็ตแฟนตาซี นำรูปแบบการแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ยกรบ มาประยุกต์สู่การจัดการแสดงบนเวที มีผู้ชมกว่า 3,500 คนต่อ 1 รอบการแสดง และทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความยิ่งใหญ่ บริษัทได้จัดการนำเอกลักษณ์ของตัวโขน สู่การประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การนำโขนออกเป็นสื่อในป้ายประชาสัมพันธ์ เช่น สร้างหุ่นประติมากรรมตัวโขน แผ่นพับโฆษณา แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ

2) โรงละครบริษัทสยามนิรมิต จังหวัดภูเก็ต พบว่า นำรูปแบบการแสดงโขนไทย ชุดการแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ความว่า รามสูรเป็นอสูรเทพบุตร มีขวานเพชรเป็นอาวุธมีฤทธิ์มาก ในเทศกาลวสันต์ เทวดาและเหล่านางอัปสรเล่นนักษัตรฤกษ์จับระบํากัน รามสูรเข้าไปไล่จับนางเมขลาพบพระอรชุน เกิดรบกัน รามสูรจับสองขาอรชุนพาดเหลี่ยมเขาพระสุเมรุตาย คราวหนึ่งได้พบพระรามที่กลับจากอภิเษกสมรส จะไปกรุงไอยยา เกิดรบกับพระราม แต่ยอมแพ้เมื่อรู้ว่า เป็นพระนารายณ์ แล้วถวายศรที่พระอิศวรประทานแก่ยักษ์ตรีเมฆผู้เป็นอัยกาตน นำเสนอในชุด รามสูร - เมขลา มาประยุกต์สู่การจัดการแสดง เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ผสมผสานกับระบบเทคโนโลยีด้านต่างๆ โดยเป็นการนำเสนออัตลักษณ์การแสดงโขนในมิติต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสามารถเผยแพร่ออกสู่สังคมโลก โดยนักท่องเที่ยวจากหลายประเทศที่เดินทางเข้ามาจังหวัดภูเก็ต

ทั้งนี้บริษัทนำเที่ยวเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ จะมีกำหนดการเข้าชมการแสดงของโรงละครบริษัทภูเก็ตแฟนตาซีและโรงละครสยามนิรมิต ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมโซนด้านการแสดงเพื่องานนาฏยพานิชย์

ภาพประกอบที่ 3 ภาพชุดการแสดง โขนชุดรามสูร เมขลา
ที่มา : บริษัทสยามนิรมิต จังหวัดภูเก็ต. เว็บไซต์ : 2554.

ภาพประกอบที่ 4 ประติมากรรมนางสุพรรณมัจฉา บริเวณ Check Point Phuket
FantaSea
ที่มา : ยุทธพงษ์ ต้นประดู่. (2561)

ภาพประกอบที่ 5 ประติมากรรมหนุมาน บริเวณทางเข้าหมู่บ้านธรรมชาติ Phuket
FantaSea
ที่มา : ยุทธพงษ์ ตันประจักษ์. (2561)

ภาพประกอบที่ 6 การแสดงโขนบริษัทภูเก็ตแพนตาซี จังหวัดภูเก็ต
ที่มา : บริษัทภูเก็ตแพนตาซี จังหวัดภูเก็ต. เว็บไซต์ : 2542.

ภาพประกอบที่ 6 การแสดงโขนบริษัทสยามนิรมิต จังหวัดภูเก็ต

ที่มา : บริษัทสยามนิรมิต จังหวัดภูเก็ต. เว็บไซต์ : 2554.

2. โขนกับสัญลักษณ์ ได้แก่ ภายใน Threm Park บริษัทภูเก็ตแฟนตาซี มีการนำเสนอเรื่องราวผ่านบริบทของสถานที่เพื่อนำเข้าสู่การแสดงในโรงละครวังอัยรา โดยการนำรูปปั้นโขนและหนุมาน ซึ่งเป็นทหารเอกของพระรามเป็นสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้ชมจากทั่วโลกตระหนักและเห็นรากเหง้า พร้อมทั้งนำหนุมานซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความจงรักภักดีต่อเจ้านายและปกป้องกับความชั่วร้ายเพื่อให้เกิดความสงบสันติ และบริเวณห้องอาหารมีการเขียนภาพรามเกียรติ์เพื่อการถ่ายทอดสู่การท่องเที่ยวในมิติแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 7 โครงสร้างอาคาร (บางส่วน) หมู่บ้านธรรมชาติ Phuket FantaSea

ที่มา : ยุทธพงษ์ ต้นประดู่. (2561)

3. โขนกับการแสดง ภายในโรงละครวังอัยรานัน มีชุดการแสดงโขน ตอน ยกรบ โดยพระราม เป็นตัวแทนฝ่ายธรรมะ ยกทัพรบพุ่งกับทศกัณฐ์ เป็นตัวแทนฝ่ายอธรรม มีวิธีการดำเนินเรื่องผนวกกับฉากและเทคนิคประกอบการแสดงอย่างตระการตา ประกอบด้วย ราชรถทั้งฝ่ายพระรามและทศกัณฐ์ ใช้ระบบแสง สี เสียง เพื่อเพิ่มความโดดเด่นแก่นักแสดง ส่งผลให้การแสดงโขนเป็นที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ได้รับชมการแสดง ประกอบกับด้านพัศตราภรณ์และศิลาภรณ์ของชุดการแสดงโขนซึ่งเพิ่มความสง่างามและสื่อให้เห็นถึงความเป็นชาติไทยที่นำเสนอแก่นักท่องเที่ยว

4. รูปแบบการแสดงโขนในหน่วยงานภาครัฐ โขนในการแสดงของหน่วยงานภาครัฐได้มีหน่วยงานที่รวบรวมการแสดงโขน เพื่อนำเสนอต่อสายตาชาวโลกอย่างสมภาคภูมิ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่ วิทยาเขตตรัง มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ นครศรีธรรมราช พัทลุง โดยเฉพาะอย่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้จัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมสืบสาน การแสดงโขนอย่างต่อเนื่อง พร้อมนำเสนอโครงการและดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างกว้าง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง โดย ดร.สมโภช เกตุแก้ว ได้จัดโครงการโขนสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ประจำปี 2562 ชุด เล่ห์เหลี่ยมรามเกียรติ์ ตอน นางลอย และ สंहารทศกัณฐ์ขึ้น เพื่อร่วมเฉลิมฉลองในโอกาสที่โขนไทยได้รับการ

ชั้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และเป็นการเผยแพร่นาฏศิลป์ชั้นสูงของไทยและส่งเสริมฟื้นฟูศาสตร์และศิลป์ของนาฏศิลป์ไทย อีกทั้งเพื่อให้นักเรียน นิสิต และผู้เข้าชมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงโขนมากขึ้น

การแสดงโขน ชุด เล่ห์เหลี่ยมรามเกียรติ์ ตอนนางลอย เป็นตอนที่ทศกัณฐ์ สั่งให้นางเบญจกายแปลงกายเป็นนางสีดาเพื่อหลอกล่อให้พระรามตายใจ คิดว่านางสีดาตายและจะได้ยกทัพกลับ นางเบญจกายรับคำสั่งของทศกัณฐ์ แล้วแปลงกายเป็นนางสีดาลอยทวนน้ำไปบริเวณหน้ากองทัพของพระราม พระรามเห็นนางเบญจกายแปลงลอยทวนน้ำมา จึงโศกเศร้ามากและโทษหนุมานว่าไปเผาเมืองลงกาทศกัณฐ์จึงฆ่านางสีดาลอยน้ำมา แต่หนุมานผิดสังเกตุว่าทำไมนางเบญจกายแปลงถึงไม่มีบาดแผลตามตัวเลย จึงขอให้เผาไฟเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นนางสีดาจริงหรือไม่ นางเบญจกายทนความร้อนไม่ไหวจึงเหาะขึ้นตามเปลวควันหนีไป หนุมานจึงเหาะไปจับนางเบญจกายเพื่อถวายพระราม

ส่วน ตอนสังหารทศกัณฐ์ เล่าเกี่ยวกับจุดจบของทศกัณฐ์ เมื่อสงครามครั้งสุดท้ายมาถึง พระรามระดมไพร่พลเข้าทำสงครามกับยักษ์ทศกัณฐ์ พระรามได้จึงหว่านแสงศร เสียงนกรัตว์ร้องกังวาน ยักษ์ทศกัณฐ์ล้มลงทันใดนั้นหนุมานก็ขยี้กล่องดวงใจของทศกัณฐ์จนแหลกละเอียด จนทศกัณฐ์สิ้นใจตายในที่สุด

ภาพประกอบที่ 8 ดร.สมโภช เกตุแก้ว ประธานสาขาการแสดงกับการแสดงโขนชุด เล่ห์เหลี่ยมรามเกียรติ์ ตอน นางลอยและสังหารทศกัณฐ์
ที่มา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. เว็บไซต์ : 2562

ภาพประกอบที่ 9 ความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษา คณะอาจารย์ ผู้บริหาร จากสถาบันพัฒนศิลป์นครศรีธรรมราชร่วมกับ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง กับการแสดงโขนชุด เล่ห์เหลี่ยมรามเกียรติ์ ตอน นางลอยและสังหารทศกัณฐ์
ที่มา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. เว็บไซต์ : 2562

โดยเฉพาะอย่างยิ่งโขนจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เป็นการนำเสนอโครงการที่มีระยะเวลาติดต่อหลายปี จนเป็นที่รู้จักของประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สิ่งสำคัญ นิสิตที่ร่วมแสดงไม่ได้เป็นนิสิตวิชาเอกการแสดง แต่เป็นนิสิตที่อาสาสมัครฝึกซ้อม เพื่อการแสดงโขน มีทั้งนิสิตจากคณะแพทยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ หลายหลายศาสตร์ โดยเป็นสิ่งที่ควรชื่นชมอย่างยิ่ง ดังจะได้นำโครงการมาสู่บทความ ต่อไปนี้

ศูนย์ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ขอเชิญร่วมชมการแสดงนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทย โขนสงขลานครินทร์ ชุด นารายณ์อวตาร

ทั้งนี้ ผู้ดำเนินการจัดการมีรูปแบบการจัดการงานโขนอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน คือ การรับสมัครผู้แสดง มีการประชาสัมพันธ์เพื่อการรับนักแสดงจากสื่อต่างๆ ทั้งนี้ ได้ประสานกับงานกิจการนิสิตของแต่ละคณะและให้รุ่นพี่ซึกชวนรุ่นน้องเข้าร่วมโครงการ มีการฝึกซ้อมตามระบบของการเรียนโขนในขั้นตอนที่ถูกต้อง เช่น

1. มีการเตรียมตัวเพื่อการฝึกการแสดงโขน ต่อด้วยการฝึกหัดการเตรียมพร้อมในการเรียนโขน คือ ตบเข้า ถองสะเอว เต็นเส้าและถีบเหลี่ยม
2. ฝึกหัดการเรียนโขนเบื้องต้นของตัวพระ นาง ยักษ์ ลิง อีกทั้งมีการฝึกการแสดงเป็นชุดเป็นตอน เพื่อใช้ประกอบการแสดงโขนในชุดตอนที่ได้จัดแสดงอย่างถูกต้อง
3. นำเสนอการแสดงผ่านเวทีการแสดง โดยการจำหน่ายบัตร ตลอดจนนำคณะโขนออกสัญจรทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ภาพประกอบที่ 10 โขนสงขลานครินทร์ เรื่องรามเกียรติ์ชุด “นารายณ์อวตาร”
ที่มา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. เว็บไซต์ : 2562.

ภาพประกอบที่ 11 โขนสงขลานครินทร์ เรื่องรามเกียรติ์ชุด “เล่าห์เหลียมรามเกียรติ์”
ที่มา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. เว็บไซต์ : 2562.

ภาพประกอบที่ 12 โขนสงขลานครินทร์ เรื่องรามเกียรติ์ชุด “ยกรบ”
ที่มา : จตุรงค์ หลวงพั่ง. (2561)

ภาพประกอบที่ 13 การเผยแพร่การแสดงโขนของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ณ
ประเทศมาเลเซีย
ที่มา : จตุรงค์ หลวงพั่ง. (2562)

ทั้งนี้การจัดการแสดงโขนของ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ดังกล่าวตั้งแต่ได้จัดการแสดงประจำปีตามโครงการ โดยการแสดงโขนแต่ละครั้งเป็นการร่วมดำเนินงานจากนิสิตต่างสาขาวิชา โดยมีได้ใช้นิสิตในวิชาเอกโขน ซึ่งนับว่าหน่วยงานดังกล่าวได้มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมศิลปะการแสดงโขนให้ดำรงอยู่ต่อไป สิ่งสำคัญเป็นกระบวนการปลูกฝังนิสิตด้านการมีจิตสำนึกในรากเหง้าวัฒนธรรมของตน ชี้นำศาสตร์และศิลป์ด้านการแสดงโขนอย่างถ่องแท้

5. รูปแบบการแสดงโขนในหน่วยงานภาคเอกชน ภายใต้สังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวที่วันนั้น จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มีรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างมาก สิ่งสำคัญที่สนับสนุนการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมคือ การแสดง ดังนั้นจึงมีกลุ่มบุคคลจัดตั้งคณะกรรมการแสดง เพื่อรับจ้างงานเพื่อรองรับบริษัททัวร์ การจัดงานเลี้ยงต้อนรับ ในงานไทยไนท์ โดยมีรายได้อย่างมาก สิ่งสำคัญที่เป็นจุดขายงานวัฒนธรรมการท่องเที่ยวคือ การแสดงรามเกียรติ์ชุดต่างๆ เช่น ชุดหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา ชุดยกรบ โดยรูปแบบการแสดงดังกล่าวเป็นการแสดงที่กำหนดไว้ในโปรแกรมของคณะเอกชนทุกคณะ ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทเอกชนได้จัดแสดงเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว สุดท้ายต้องยอมรับว่าการแสดงโขนเป็นที่ต้องการ จนเป็นการแสดงที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ชุด หนุมานจับนาง ต่อมา เป็นชุดยกรบ

ภาพประกอบที่ 14 โขนตอนหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา

ที่มา : Thai Classical Performing Arts News. เว็บไซต์ : 2558.

6. โขนกับสินค้าที่ระลึก สิ่งหนึ่งที่โขนจะเป็นส่วนหนึ่งในการเดินทางกลับไปพร้อมแก่นักท่องเที่ยวคือการสร้างสรรค์ตัวละครโขนในรูปแบบสินค้าที่ระลึก เช่น ชุดการแสดงโขนตอนยกรบ รวมทั้งตัวละครโขน พระนาง ยักษ์ ลิง เพื่อการจำหน่ายในรูปแบบสินค้าที่ระลึก เหล่านี้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่ายิ่งในฐานะตัวละครโขน

ภาพประกอบที่ 15 สินค้าที่ระลึกจากการแสดงโขน
ที่มา : ยุทธพงษ์ ต้นประดู่. (2561)

ดังนั้นพบว่า โขนเป็นมรดกวัฒนธรรมซึ่งสร้างความภูมิใจอย่างยิ่งของประชาชนชาวไทย เหล่านี้เป็นแนวทางด้านการดำเนินงานขององค์กรภาคธุรกิจ เพื่อการประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้พบเห็นและเป็นสิ่งเชิงประจักษ์ว่า โขนคือ มรดกที่ยิ่งใหญ่ซึ่งชาวไทยได้ร่วมกันธำรงรักษาและสืบต่ออย่างสมภาคภูมิสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- ไชมอน คบาเรต์. สำนักงานไชมอน คบาเรต์. สำนักงานไชมอน คบาเรต์ ภูเก็ต, 2558.
- นพศักดิ์ นาคเสนา. นฤยประดิษฐ์: ระบายพื้นเมืองภาคใต้. ปริญญาโทบริหารศิลป์ ศป.ม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ประวิทย์ ฤทธิบุญ. โขนวิทยา : ศาสตร์ ศิลป์ ถิ่นสยาม. ใน วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม. ปีที่ 6
ฉบับที่ 2 (12) กรกฎาคม - ธันวาคม 2561.
- ไพบูลย์ อุบัติศฤงค์. “แนวทางขับเคลื่อนการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต,” รอบรู้ทั่วภูมิภาค. สถานีโทรทัศน์
สทท.11 จังหวัดภูเก็ต. 1 ตุลาคม 2557. เวลา 16.00 - 16.30 น.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2560. Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. ไทยคู่ฟ้า. ฉบับที่
33 : 4 - 17.
- อรไท ครุเวช. การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดภูเก็ต.
การศึกษาปัญหาพิเศษ. ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2550.

ภาพประกอบ

- ภาพประกอบที่ 3** ภาพชุดการแสดง โขนชุดรามสูร เมขลา (เว็บไซต์) : 2554
 สยามนิรมิตภูเก็ต <http://www.phuketandamantravel.com>
- ภาพประกอบที่ 6** การแสดงโขนบริษัทภูเก็ตแฟนตาซี จังหวัดภูเก็ต (เว็บไซต์) บริษัทภูเก็ตแฟนตาซี จังหวัดภูเก็ต. : 2542. (https://www.google.com/search?rlz=1C1NHXL_thTH765TH765&biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=DrQyXb-wIMnbz7sPwt2x-AM&q=การแสดง+ภูเก็ตแฟนตาซี&oq=การแสดง+ภูเก็ต)
- ภาพประกอบที่ 7** การแสดงโขนบริษัทสยามนิรมิต จังหวัดภูเก็ต (เว็บไซต์) บริษัทสยามนิรมิต จังหวัดภูเก็ต. เว็บไซต์ : 2554. (https://www.google.com/search?q=การแสดงโขน+สยามนิรมิต&tbm=isch&tbs=rimg:CUteDh0k7u71ljc7OedDgB3d-zvN_1mcVmi7Z3Y3j9f60OaGIIDqmZ2KBYp9fe1Z8dySVkJFs3hf-He5Qxlk1-xq8yoSCdzs550OAHd3EdVrKT7zOQf8KhIJ7O83-ZxWaLsRFmB1KqfVkWYqEgIIndjeP1_1rQ5hFLZgwPYKkDYyoSCYYggOqZnYoFEZF-W3fj5gPDKhJin197Vnx3JIRoHMLCNO8oT8qEgIWQkWzeF_14dxE44t8iLbXSTSsoSCblDGWTX7GrzEaFKLvbpacvs&tbo=u&sa=X&ved=2ahUKEwjsx)
- ภาพประกอบที่ 8** ดร.สมโภช เกตุแก้ว ประธานสาขาการแสดงกับการแสดงโขนชุดเล่าห์เหลี่ยม รามเกียรติ์ ตอน นางลอยและสังหารทศกัณฐ์ (เว็บไซต์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. : 2562
<http://www.cm.trang.psu.ac.th>
- ภาพประกอบที่ 9** ความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษา คณะอาจารย์ ผู้บริหาร จากสถาบันพัฒนศิลป์ นครศรีธรรมราชร่วมกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรังกับการแสดงโขนชุด เล่าห์เหลี่ยม รามเกียรติ์ ตอน นางลอยและสังหารทศกัณฐ์ (เว็บไซต์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. เว็บไซต์ : 2562 <http://www.cm.trang.psu.ac.th>
- ภาพประกอบที่ 10** โขนสงขลานครินทร์ เรื่องรามเกียรติ์ชุด “นารายณ์อวตาร” (เว็บไซต์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. เว็บไซต์ : 2562.
<http://www.cm.trang.psu.ac.th>
- ภาพประกอบที่ 11** โขนสงขลานครินทร์ เรื่องรามเกียรติ์ชุด “เล่าห์เหลี่ยมรามเกียรติ์” (เว็บไซต์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. เว็บไซต์ : 2562.
<https://news.gimyong.com/article/10581>
- ภาพประกอบที่ 14** โขนตอนหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา (เว็บไซต์) Thai Classical Performing Arts News. เว็บไซต์ : 2558. (<https://www.facebook.com/watch/?v=781762881920609>) (โขนชุดจับนางสุพรรณมัจฉา โดยสำนักการสังคีต กรมศิลปากร งานไนท์มิวเซียม ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร 5 เมษายน 2558)

1. หัวหน้าบทความวิชาการ

ชื่อ-สกุล : อาจารย์ ดร.ยุทธพงษ์ ตันประดู่ ตำแหน่ง: อาจารย์ประจำ
 เลขประจำตัวประชาชน: 1 1005 00056 18 5
 คณะ : คณะวัฒนธรรมศาสตร์ สาขา: สาขาการจัดการวัฒนธรรม

ที่อยู่ : คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (วิทยาเขตในเมือง) ตำบลตลาด อำเภอเมือง
 มหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน): 043 - 711350
 เบอร์โทรศัพท์มือถือ : 089-6527729
 อีเมล: Yuttapong.t@msu.ac.th

2. ผู้ร่วมบทความวิชาการ

ชื่อ-สกุล : รองศาสตราจารย์ ดร.สาวิตร พงศ์วิชัย ตำแหน่ง: อาจารย์ประจำ
 เลขประจำตัวประชาชน: 3 8013 00321 42 1
 คณะ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขา: สาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เลขที่ 21 แขวง/ตำบล รัชฎา เขต/อำเภอ เมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต
 โทรศัพท์ (ที่ทำงาน): -ไม่มี-
 เบอร์โทรศัพท์มือถือ : 081-5699329
 อีเมล: Pkruphuket@gmail.com

3. ผู้ร่วมบทความวิชาการ

ชื่อ-สกุล : รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ ไม้เจริญ ตำแหน่ง: ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 เลขประจำตัวประชาชน:
 คณะ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขา: สาขาวิชาวิชานาฏศิลป์และการละคร

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เลขที่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน
 กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน): 02-544-8456
 เบอร์โทรศัพท์มือถือ : 081-49179429
 อีเมล: rujnapron@hotmail.com